

13. Lee A. Realism and Power. Postmodern British fiction / Alison Lee. — London and New York : Routledge, 1990. — 154 p.
14. Swift G. Waterland / Graham Swift. — London, Sydney and Auckland : Picador, 1992. — 358 p.
15. Waugh P. Harvest of the Sixties. English Literature and Its Background 1960 to 1990. / Patricia Waugh. — Oxford, New York : Oxford University Press, 1995. — 240 p.

Aspects of Perception of History in British Novels of 1980's and 1990's

The article covers issues which concern perception of history in the novels of Julian Barnes, Malcolm Bradbury and Graham Swift. Representation of history in fiction is viewed through interconnection of literature and historiography, which can be observed after the so-called «linguistic turn». Main aspects of perception of history in British novels of 1980's and 1990's consist in fragmentation and deconstruction of historical past, textualization of history and ironical mode of writing.

Лариса Лубенець (Луганськ)

ПОДОРОЖУЮЧИ НАБОКІВСЬКОЮ АМЕРИКОЮ ЧИ ЛОЛІТОЮ (ДИСКУРС ПОДОРОЖІ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА НАБОВА «ЛОЛІТА»)

Подорож – це завжди відкриття нового і не лише в плані зміни географічного простору, пізнання іншої культури, а й відкриття себе нового, зміна власного світовідчуття та сприйняття оточуючого середовища. Для літератури цей дискурс надзвичайно плідний починаючи від міфічних подорожей (пошуки безсмертя в епосі про Гільгамеша, казки про Івана-царевича) та мандрів морем і сушею (похід аргонавтів, подорож Одиссея), паломницьких подорожей у Середньовіччі («Життя і паломництво Данила, ігумена Руської землі», «Кентерберійські оповіді» Дж. Чосера, «Декамерон» Боккаччо), документальних подорожей (бортовий журнал Христофора Колумба, листи Америго Віспуччі) епохи Відродження з її географічними відкриттями до подорожей із сатиричним забарвленням («Дон Кіхот» Сервантеса, «Енеїда» Котляревського). Доба сентименталізму подарувала «подорож уяви» («Сентиментальна подорож Францією та Італією» Л. Стерна, «Подорож навколо моєї кімнати» К. де Местра, «Мандрівник» А. Ф. Вельтмана), Романтизм – реальні та вимріяні мандри («Італійська мандрівка» Гете, «Подорож до Арзрума» Олександра Пушкіна). У сучасній літературі з подорожніми мотивами є і тематика вигнання, номадизму, діаспори та різноманітних їхніх соціальних, політичних, психологічних аспектів. [див.: 2; 362–365].

У статті мова піде про подорож у «Лоліті» Володимира Набокова. На цей аспект звертали увагу такі дослідники, як М. Еміс, Е. Пайфер, М. Анастасєв, Г. Д. Гачев та інші. Письменник втілює у життя твору подорож-втечу, адже герої тікають від близьких та знайомих Лоліти у просторовому вимірі, і одночасно здійснюється втеча від невпинного ходу часу, через те, що з кожною хвилиною Лоліта стає дорослішою та втрачає чарівність німфетки, яка так життєво необхідна для Гумберта. Інтелектуал у повному розумінні цього слова викоханий європейською культурною спадщиною їде до Америки у пошуках задоволення духовно-фізичної потреби. Те що є неможливим у Європі стає здійсненою мрією в Америці. Такий підхід до дискурсу подорожі вирізняє Набоківську «Лоліту» на фоні американської любові до дороги, мандрів. Взагалі тема дороги, подорожі є досить типовою для репрезентації американського світу, але Набоков майстерно перевтілює це в іншу площину, створюючи таким чином неповторний літературний імідж Америки.

Подорож у романі розгортається у двох напрямках. З одного боку – це подорож, яку здійснюють Гумберт з Лолітою зі штату до штату Америкою, а друга – подорож Гумберта Лолітою. Америка у романі розглядається критиками як «умовне середовище, кліше, макет, лубок з американським відбитком» [3; 657], «пригнічуючий стандарт – доріг, будинків, слів,

вчинків, почуттів» [1; 21]. Адже, у романі насправді мало описів географії Америки, лише окремі порівняння та велика кількість назв міст, за якими читач ідентифікує переміщення героїв, їхню подорож Америкою. Топос американського світу втілюється у деталях мотелів, в яких перебуває Гумберт: «...вода з його туалету сходила ніби справжня Ніагара безпосередньо поза нашої ванни. І коли врешті-решт припинилися усі водоспади, та зачаровані мисливці міцно позасинали, авеню під вікном мого безсоння – спокійна велична алея величезних дерев – виродилася на зневажене зборище гігантських грузовиків, що ревли протягом вологої та вітряної ночі» (переклад мій. – Л. Л.) [5; 138].

Свою подорож Америкою Гумберт починає набагато раніше, ще в Європі, завдяки картам, речам із зображенням американського ландшафту. Надзвичайна природа Аппалачі постає у дитячому уявленні Гумберта у вигляді Швейцарії чи Тибету, та фантазії зникають в американській дійсності: «Я пам'ятаю як дитиною в Європі роздивлявся карту Північної Америки, на якій Аппалачі сміливо простяглися від Алабами аж до Нью-Брансвік, так що цілий регіон, який вони охоплювали – Теннессі, обидві Вірджинії, Пенсильванію, Нью-Йорк, Вермонт, Нью Гемпшир, Мен, у моїй уяві поставали гігантською Швейцарією чи навіть Тибетом, усі гірські, славетні діамантові вершини за вершинами, хвойні дерева – титани... Все це звелося до мізерного провінційного газону та димлячої машини для сміття, це було огидним» [5; 222].

І вже в Америці, у будинку місіс Гейз, в одному з томів енциклопедії для підлітків Гумберт знаходить карту Сполучених Штатів з папером, де дитячою рукою був накреслений абрис цієї карти, а на зворотному боці – копія класного списку Рамздельської гімназії. Ця деталь – Набоківський ключ до майбутнього розвитку сюжету. Цікаво, що для самого Гумберта американський ландшафт стає цінним після тривалого спілкування з красою. Адже спочатку північноамериканські види здавалися йому схожими на малюнки з «темними в'юнкими деревами, амбаром, скотиною, струмком, блідо-білим затьмарених садиб у цвітінні, і можливо кам'яною огорожею та зеленою гуашшю пагорбів», ідилічна країна, яку він сприймав дитиною за зображеннями на клейонках, привезених з Америки (переклад мій. – Л. Л.) [5; 160–161]. Поступово Гумберт по-новому починає дивитися на «прообрази цих елементарних аркадій», відбувається нове знайомство з Америкою, її природною красою: «Поза глиняних рівнин, поза іграшкових дахів, поставало повільне розфарбовування марної краси, низьке сонце у платиновому серпанку з теплим відтінком очищеного персика наповнювало верхній кут двошарової ніжно-сірої хмари змішаної з віддаленим амурним туманом. То міг бути ряд відокремлених дерев з окресленими силуетами на горизонті та спекотні тихі вечори понад дикою конюшиною, а також хмари у стилі Клода Лорейна, що вписувалися віддалено у туманну небесну лазур... Чи знов, суворий горизонт кисті Ель Греко вагітний чорнильним дощем та миттєве враження від якогось фермера із засмаглою шиєю, навкруги змінювали одна одну смуги швидкої сріблястої води та жорсткої зеленої кукурудзи – вся ця картина відкривалася наче віяло, десь у Канзасі» [5; 161]. Такий опис характеризує Набокова як майстра кольорового слова, безмежний, чудовий ландшафт Америки сприймається читачем у незвичайній кольоровій гамі. На думку Е. Пайфер, Гумберт завдяки життю з Лолітою та подорожі у минуле по-новому відкриває Америку, «метафора «terra incognita» чи невідомої країни, підтверджує його попередню полуду» [4; 876].

Гумберт завжди ставить перед Ло певні цілі, місця або речі, які цікаво подивитися («зірка», до якої потрібно прагнути): «Об'єктом у полі зору могло бути будь-що – маяк у Вірджинії, природна печера в Арканзасі перетворена на кафе, колекція зброї та скрипок десь в Оклахомі, копія грота Лурдес в Луїзіані...» (переклад мій. – Л. Л.) [5; 160]. Географія Америки перетворюється Гумбертом на своєрідне кінодійство, місця, що знаходяться в постійному русі через подорожування автомобілем американськими дорогами через «шалену ковдру з сорока восьми штатів» [5; 160]. Маршрут, яким він підсумовує їхній рух, нагадує подорож кіногероїв у пришвидшеному темпі задля створення комічного ефекту: «...протягом того божевільного року... ми почали маршрут із звивань та завертань у Нью Інгленд, потім зміїлися на південь вгору і донизу; на схід і захід... перетинали вбік і впоперек Скелясті гори, хаотично рухалися через південні пустелі...» [5; 162–163]. На цій шаленій карті Америки Гумберт зупиняє свій погляд на Бердслеї, через те, що там знаходиться жіноча гімназія, а також відомий жіночий

університет, а він бажає дати Лоліті добру освіту, оскільки обмежений духовний рівень американської німфетки не задовольняє потреби європейського інтелектуала.

Аналізуючи їхню подорож, Гумберт розуміє, що насправді вони були усюди, але нічого не бачили, чудова велика країна, що поставала в його дитячій уяві, перетворилася на якісь мапи, старі путівники, шини та ридання Лоліти щонаочі. Географія США з її численними визначними пам'ятками та місцевостями підпорядковується меті Гумберта створити у Лоліти враження, ніби вони живуть «повним життям», що вони прямують до незвичайних розваг. Цікавим є і той факт, що Лоліта не зацікавлена у подорожі, що ж до Гумберта, то подорож є своєрідним способом втілення його мрій, «дивовижна подорож» – саме таким чином він називає своє бажання оволодіти Лолітою. І якщо у першій подорожі превалює зорове сприйняття, то друга сприймається ним на «доторк, нюх та смак». На думку Гачева, подорож, російська «путь-дорога», «основний символ простору по-набоківськи» [3; 656] здійснюється на початку твору: «Лоліта, світло мого життя, вогонь моїх крижів. Мій гріх, моя душа. Ло-ліі-та: кінчик язика з'їжджає трьома кроками донизу вздовж піднебіння, на третьому опиняється на зубах. Ло-ліі-та» (переклад мій. – Л. Л.) [5; 9].

Переплетіння світів Гумберта та Лоліти (європейського та американського) характеризує не лише внутрішню суть дорослого чоловіка та дитини, через метафоризацію виходить Америка, яка для перших поселенців поставала як місце для обраних, рай і схожим чином Лоліту сприймає Гумберт, додаючи демонічний відтінок. Той образ, який створив для себе Гумберт, суттєво відрізнявся від звичайної американської дівчинки підліткового віку, чий світ власне Гумберт так і не зміг збагнути. Смаки та захоплення Лоліти «Солодкий спекотний джаз, кадрили, липке, зроблене як-небудь морозиво, мюзикли, журнали про кінозірок », вплив реклами на її свідомість: «Вона саме та, на яку були розраховані рекламні оголошення: ідеальний споживач, суб'єкт та об'єкт кожної огидної реклами. Та вона намагалася, марно, постійно відвідувати лише ті ресторани, куди святий дух Ганкена Дайнза зійшов на милі паперові серветки та салати прикрашені домашнім сиром» [5; 156] і ще багато речей, які залишилися незрозумілими для «витонченого» європейця у цій terra incognita. У результаті цієї фікційної подорожі власне справжня Америка перестає існувати, перетворюючись на Гумбертівську чи Набоківську Лоліту, що живе, помирає та перевтілюється для героя та письменника.

Література:

1. Анастасьєв Н. Башня и вокруг (Взгляд на Владимира Набокова) / Николай Анастасьев // Набоков Владимир. Избранное : [сборник ; сост. Н. Анастасьев]. – М. : Радуга, 1990. – С. 7–33.
2. Будний В. Порівняльне літературознавство : [підручник] / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
3. Гачев Г. Д. Национальные образы мира: Америка в сравнении с Россией и славянством / Георгий Дмитриевич Гачев. – М. : Раритет, 1997. – 680 с.
4. Пайфер Э. Лолита В. В. Набокова: pro et contra / [Сост. Б. В. Аверина, библиогр. С. А. Антонова]. – СПб. : РХГИ, 2001. – С. 869–892.
5. Nabokov Vladimir. Lolita / Vladimir Nabokov. – London : David Campbell Publishers Ltd., 1992. – 335 p.

Traveling Nabokov's America or Lolita (Travel Discourse in the Novel «Lolita» by Volodymyr Nabokov)

Travel discourse takes a significant place in the world literature and embodies new forms through various literary epochs. The article deals with the travel discourse in the novel «Lolita» by V. Nabokov which on the one hand represents a journey through America in the form of escape, but on the other hand it tends to be a sensual perception of Lolita, a specific American geography, which stays unknown to Humbert.